

In 1952 woont de Duitse filosoof Hannah Arendt voor het eerst een uitvoering bij van de Messiah van Händel; Zij is dan 46 jaar, en op reis in München. Na de uitvoering schrijft zij een brief aan haar echtgenoot, die in de Verenigde Staten verblijft. Hij is 'thuis' gebleven. Thuis heeft hier een dubbelzinnige betekenis. Hannah Arendt is geboren en getogen in Duitsland. In de oorlog is zij, van joodse afkomst, naar Amerika gevlucht. Veel heeft zij in de oorlog verloren. Niettemin heeft zij de grootsheid, om Duitsland opnieuw te bezoeken. Haat dragen is Hanna Arendt vreemd. Hanna Arendt is diep onder de indruk van de Messiah. 'Wat een werk!', schrijft zij aan haar man. Het is een koorwerk uit het eerste deel, een deel waarin de geboorte van Jezus wordt bezongen, dat de meeste indruk op haar maakt: Een koorwerk met als titel: 'For unto us, a child is born.' En zij schrijft daarover: *Voor het eerst werd mij duidelijk, hoe grandioos die uitspraak is: 'want een kind is ons geboren.'* Hannah Arendt maakt vervolgens de geboorte van een kind tot uitgangspunt van haar filosofie. De mens wordt niet alleen gekenmerkt door sterfelijkheid, maar bovenal door geboortelijkheid. Dat stempelt ons (ieder van ons) tot wezens, die kunnen beginnen, die altijd weer opnieuw kunnen beginnen- onder welke omstandigheden dan ook. Elke keer, wanneer wij in de wereld iets nieuws aanvangen: dan worden we opnieuw geboren. En die 'tweede geboorte' houdt dus nooit op, maar het herhaalt zich gedurende ons hele leven. Hoe dat kan? Door onze bekommernis om deze wereld te activeren. Door onze liefde voor het leven tot uiting te brengen. En door elkaar te vergeven- een van de kernbegrippen uit haar filosofie. Zo kunnen wij ons weer toewenden naar de toekomst.

Dat is een hoopvolle boodschap van Hannah Arendt: in een wereld waarin veel, zo niet alles, zo onwrikbaar vast lijkt te liggen. Het afgelopen jaar spraken wij vaak over het 'nieuwe normaal', de wereld na Corona. Dat zou een geheel andere wereld zijn: meer aandacht voor de natuur, en voor elkaar. We zouden onze economie ook anders gaan inrichten. Anders met werken omgaan, met reizen, meer aandacht voor thuis. Maar zo makkelijk gaat dat niet. Dat blijkt wel. We willen graag toch weer terug naar oude zekerheden. De onveranderlijkheid van ingesloten patronen, de gang van zaken waar wij zo gehecht aan zijn geraakt, en waardoor iets nieuws- of een ander perspectief- amper de ruimte krijgt. Probeer maar eens een vaste gewoonte te doorbreken in je eigen leven: bijvoorbeeld het ochtendritueel, vanaf het moment dat de wekker af gaat; En zo ook op wereldschaal. Probeer daar maar eens gewoontes te doorbreken! Nog steeds zijn wij verslaafd aan fossiele brandstoffen, en aan een levensstijl, waarin zoveel mogelijk is. Of: de mondiale ongelijkheid tussen arm en rijk: die weer toeneemt. Met als gevolg dat mensen op drift: hun heil elders gaan zoeken. Het kan mij – en u misschien ook- soms aanvliegen: al die vaste gewoonten en gebruiken: zo diep en zo onveranderlijk. Hoe kun je ooit denken, dat er echte verandering mogelijk is? Hoe zou je ooit nog kunnen hopen op een nieuw begin?

Gelukkig vieren wij elk jaar die wonderlijke geboorte. Dat nieuwe begin. Een onverwachte beweging. Er klinkt een stem. En er klinkt een lied van de engelen: een lied, dat de nacht stuk zingt. En je zou kunnen zeggen, dat de engelen vervolgens beginnen te dansen. De filosoof Nietzsche zei eens: *'zij die dansen worden voor gek verklaard, door degenen, die de muziek niet horen'* In de onveranderlijke duisternis van de nacht horen de herders: hemelse muziek, en zij beginnen te dansen: richting de kribbe. Als de omstanders het hadden gezien, dan zouden ze hen voor gek verklaard hebben: want die omstanders hoorden de muziek niet. Je moet inderdaad een beetje gek zijn, om die muziek sowieso te kunnen horen. De muziek van geboorte, van een nieuw begin, van mogelijkheid tot verandering.

God wordt mens: in Jezus. En God raakt ons aan. Dit kind belichaamt de hoop, dat een nieuw begin mogelijk is: telkens weer, zelfs in het zicht van ondergang en dood.

Kerst is het feest van de hoop. Wij zijn niet gedoemd tot eeuwige herhaling van hetzelfde; Wij zijn niet veroordeeld tot eindeloze reproductie van een zelfde patroon. ‘Want een kind is ons geboren!’ Dat betekent dat wij mensen, ook al zijn wij sterfelijk, niet geboren zijn om te sterven: maar om een begin te maken. Hannah Arendt was gevlucht vanuit Nazi-Duitsland naar New York. Zij was altijd hartstochtelijk op zoek, naar de mogelijkheid van opnieuw beginnen: na het onvoorstelbare leed van de Holocaust. Geboortelijkheid is volgens Hannah Arendt de capaciteit van de mens, om niet alleen iemand te zijn. Maar ook en vooral, om iemand te worden. Niet alles ligt vast. Er kan worden bijgestuurd. De toekomst kun je aan de ene kant zien als een land, dat niet meer braak ligt: want het verleden laat nu eenmaal diepe sporen na. Tegelijk is de toekomst een land, dat nog niet af is. Hoop op een nieuw begin geeft richting aan het denken. Wie zich al hopen en dromend, en met zijn verbeeldingskracht, een voorstelling durft te maken van een goede toekomst: die weet welke kant hij op wil. En dan kan hij ook beginnen, met het zetten van de eerste stappen.

Wij hebben daarom verhalen nodig, visioenen, over hoe het anders kan. En hoe het anders moet. Vorig jaar was Marleen Stikker te gast bij Zomergasten, een van pionieren van internet. Marleen Stikker maakte een onderscheid tussen ‘werkelijkheids- mensen’, en ‘mogelijkheids- mensen’; En dat is helemaal in de lijn van Hannah Arendt. En van Kerst. Er wordt ons een mogelijkheid aangereikt: die toekomst heeft.

Als je denkt vanuit geboortelijkheid, dan ga je steeds duidelijker zien, dat er hoopvolle ontwikkelingen zijn. Er zijn talloze mensen die het nieuws niet halen, maar die ook zoeken naar een nieuw begin, en naar nieuwe wegen: in duurzaamheid. In gastvrijheid. In verbinding. Mensen, die in hun directe leefwereld heel concreet bezig zijn, met verantwoordelijk leven: vanuit bewuste keuzes. Burgerinitiatieven voor groene energie. Twintigers, die proberen te leven vanuit idealen. Verplegers, artsen, vrijwilligers, die de afgelopen maanden lichtpunten waren, in soms eenzame en donkere dagen. Zij hielden de hoop gaande. Mensen die op allerlei creatieve wijzen proberen, om contact met elkaar te houden. Om elkaar niet los te laten. Tekenend van het licht in uitzichtloze tijden. Met andere woorden: je kunt een nieuwe weg op gaan. Met moeite, dat wel. Maar het kan!

Al deze mensen worden voor gek verklaard, door degenen die de muziek van de hoop niet horen. En dat is prima. Want je moet inderdaad een beetje gek zijn. Maar alleen zo heeft deze wereld zicht op een betere toekomst.

De geboorte van Jezus resulteert niet alleen in een andere jaartelling, maar het geeft ook een nieuwe loop aan de geschiedenis. Alle elementen van Hanna Arendt’s filosofie komen terug in het kerstverhaal: nieuw leven, vergeving, en beloften. In Jezus laat God zien, dat God de moed voor de wereld niet opgeeft. Aan Kerst kun je levenslust ontlenuen.

In de woorden van Hannah Arendt: *Elke keer wanneer wij het aandurven, om in de wereld iets nieuws aan te vangen, worden we opnieuw geboren. En daarmee voegen wij een nieuwe wereld in de bestaande wereld.*

Amen